

41. Igra Tonetova mati - Perko Mici

P A R T I Z A N S K A V A S

Igra v enem dejanju iz leta 1943.
(Sredi vasi proti večeru .)

O S E B E :

Miha kmet
Micka nevesta
Mara družica
Mickin oče
Francelj kmečki fant
Franceljnev oče
Belin partizan
Komendant partizanov
Jozef / kmet
Ančka njegova žena
Tone kmečki fant
Tonetova mati
Pionir
Prvi Nemec
Drugi Nemec
(partizani, mobiliziranci, dekleta)

1. prizor:

Mara: (v belom predpasniku iz hiše) Ohcet pa tak! Nobene sadrege, kakor je na takle dan nuveda. Ravno prav, da gre Francelj sem, da ga nekaj vprašam.

Francelj: (nastopi) Pozdravljena Mara! Družica, pa nič rdečih ličk? Ah, je to bhcet?

Mara: Kdo še silaš nate in take stvari. Prihrani komplimente in fantevske prilizovanja za čas po vojni, če bomo še živi.

Francelj: Lej ga, dekliza! Kakšne čudne misli te obhajajo danes, ko bi morala biti vesela in razposajena. Ali je mlada, Miska tudi tako dobre volje? Dobrega, predobrega možička je dobila. Nekam zelo se jima je našlo. Ali ne bi mogla počakati leto ali pa še kak mesec, da preženemo žvabe in da napravita svatovanje kot se spodobi za take hiše, da bi še mi zaplečniki prišli na svoj račun,

Mara: (na videz huda, ga opali s savijeto) Tu imaš na svoje natolcevanje. Sedaj pa resno.. Si videl partizane v bližini?

Francelj: To je pa druga. Bunker na opekarni je prazen. Menda so odšli v Podgoro.

Mara: Veš, zato vprašam, ker imamo na naši skromni svatbi dva kence, tisto konjaka željust in še eden. Ne vem kako sta izvonala, da bomo pri nas ohcetovali, to se pravi malo boljše jedli.

Francelj: To jim diši še od daleč, kakor krokarju urhovina. In kaj bi ti rada?

Mara: Ne samo jaz, vsi bi se jih radi knebili, čimprej, da veš. Zamiso sedita, črta, gledata še bo še kaj prišlo na misel. Francelj, saj nisi neumen. Nekaj si izmislil in naredi, da bosta čimprej šla, od kodar sta prišla.

Francelj: Mala reč, to se pa še naredi! Takole. Na Vrancu imam brzostrelko in spustim rafal ali dva. Gyaba jo bosta pobrisala, mcebiti šla celo v patrelo. Če to ne bo zadostovalo, pokličem partizane.

Mara: To pa ne. Mi bi radi imeli mir in cela vas. Bog obvaruj, da se jim tu v vasi kaj zgodi. Čuvajmo naše hiše in vaščane, dokler se da. Ne pojdi in pokuši jih malo oblaščiti, če bo kaj pomagalo.

Francelj: Že greš! Čez pet minut bosta tvoja žvabčka dirkala s tebe ohceti, kakor bi jih sam kudiš nosil. Nasvidenje Mara! (Odide na levo)

2. prizor:

Mara, pomislije žena Miha in nevesta Miska praznje oblečena.

Mara: Francelj je pa res korajžen fant! Ta jima bo še podkuril.

Miha: (z Misko) Tu si Mara! Kencu že povprašujet po tebi. Menda so kročniki in kozarci že predolge prazni.

Miska: Saj na moreš počtene besede spregovoriti vpricho starejšega, mlejli tako ne razume nič.

Miha: Počtene jima nalič Eganja, Mara! Morebiti pa le odrineta.

Mara: Brez skrbi, jima še podkurim. Če ne jaz pa kdo drugi. (odide v hišo)

Miha: (prime Misko čez pas) Ljuba Miska! Sedaj si moja pred Bogom in ljudmi. Ali je prav tako?

Miska: Saj veš Miha, da si je prav. Vesela sem, čeprav ne morem to tako pokazati v teh časih. Oče je sem doma s materjo, en brat v ujetništvu, dva v partizanih, - Bog ve če st. še živa.

- Miha: Bedi brez skrbi. Pridno bova delala na najinem posestvu. Ko bom imel čas bom hodil pomagat očetu, da ne ostane neobdelano polje, ko se vrnejo tvoji bratje in najstarejši Tone prevzame gospodarstvo.
- Micka: To že, Miha. Da bi bila tudi mičva srečna na svoji zemlji. Bojim se le, da bodo prišli še hujši časi.
- Miha: To je res. Bo že kako. Samo da preženemo te proklete Švabe. Tudi jaz bom šel pomagat če bo treba. Saj mi ne boš branila, kajne moja dobra Lenka?
- Micka: (v solzah) Oh Miha! (odločno) Nr, ne bom branila. Če boš šel, Bog in moja ljubezen te boeta pripeljala srečno nazaj. (se objaneta. Streljanje v bližini ...)
- Miha: Pa menda ni kak partizan v bližini?

3. prizor:

Prejénji. Dva Švaba in Mara.

- 1.Švab: (pridirja z drugim iz hiše, za njima Mara) Ver šist? Kdo strelja?
- 2.Švab: Šon vider banditen. Perfluht nehamel.
- 1.Švab: Vi ste bili tu. Kje so padli strelji?
- Miha: Temle nekje proti Druči je pokalo. Kdo strelja pa ne vem.
- 1.Švab: (se mu mudi) Hvala za nalico. Nikdar nima človek miru, še pojesti ne moreš kar bi rad. Perfluhte tajfel! Ge kamerad. (odideta levo)
- Mara: Hvala Bogu, menda smo se znebili Švabov za danes. Nič ni hudega, nobenemu se ni treba bati. Francelj pa res ni neumen.

4. prizor:

Prejénji. Mickin in Franceljnov oče.

- Fr.oče: (je stopil z Mickinim očetom iz hiše in slišal zadnje besede) O katerem Franceljnu pa govorite? Pa menda ne o našem srboritežu?
- Mara: In prav o vašem. Je pa že fejet fant.
- Mickin oče: Kaj pa pravzaprav imate? Ali imate pri vas vsak dan kako streljanje?
- Miha: De sedaj je bilo še kar mir. Kako bo v naprej pa ne vem. Vsak dan bolj resno postaja.
- Micka: (v strahu) Moj Miha!
- Mara: (gleda v desno) Lejte ga, Franceljna! (mu pomaha naj pride) Preje je šel nato stran, sedaj pa že prihaja od druge.
- Fr.oče: Nekaj imata vidva med sebo. Ne igrayta se z ogajem, mlada sta še. Spomnite se na Družgoše. To pomialite, da se prišle nad nas xveri ne pa ljudje.
- Mara: Vi stari ste se že borili in celo proti našim bratom. Nič ne rečem, saj ste se morali. Danes je pa vrsta na mladini.
- Fr.oče: No, saj imaš prvy, dekliš.
- Mic.oče: Kar je res, je pa res. Večno ne moremo biti hlapci, še smo bili mi že teliko sto let.
- Mara: Oče, tu imate Franceljna. Sam naj vam pove kaj imava. (Franc.vatopi)

5. prizor:

Prejénji. Francelj.

- Francelj: (nadoveljno) Oče, saj ni nič takega. Na robu sem malo zaregal in e tam Nemce pošegetal. Namesto da odjedata vam svatovski dobrote, iščeta mene po hosti. Haha!!!
- Miha: Saj menda jih red ne bo več nazaj. Kmalu bo mrak in takrat se radi poskrijejo po svojih trdnjavah.

Miha: Micka nič se ne boj. To bo kmalu vakraju. (Odide)

Micka: Miha se dela bolj korajžnega kot je v resnici. Slutnjo imam, da to še ni vse kar me čaka žalostnega še danes. (Nemcu) Hočete piti?

2. Nemec: Was?

Pionir: (priteče od desne) Dober večer. Kaj pa dela ta Nemec tu?

Micka: Straži. Preiskavo imamo pri nas. Vprašala sem ga če želi piti, pa me ne razume.

Pionir: Ga bom pa jaz vprašal. Ta pa gotovo še ni dolgo tu, da še tega ne zna. Drugače vse znajo. (proti Svabu) Trinken? Pil trinken?

2. Nemec: Javel!

Pionir: Pravi da je tudi vol. Kar prinesite mu, pa veliko. Saj se mu pozna da rad pije, najrajši pa zaastonj.

Micka: Morebiti pa potem ne bo več tako grdo gledal. (odide v hišo)

Pionir: (zase) Zdaj me pa čaka težka naloga. Kako naj le povem. Šele danes je prišla k hiši, jutri bo že samo za vse.

Micka: (se vrne s steklenico žganja in pitnim kosarcem, natoči in ponudi. Nemec vzame in izpije do dna.)

2. Nemec: Perfluht! Lauter fejer! Dona veter, noh ajnmal (se kremži)

Pionir: Pravi, da še enkrat natočite. Dobro sem razumel. Učitelj v šoli se ravno tako zadare, če moraš nekaj ponoviti (Micka mu natoči še enkrat)

2. Nemec: (se nekaj časa obotavlja, potem le vzame) Hajl Hitler! (izpije do dna) Perfluht noh ajnmal (se kremži)

Pionir: Še hoče.

Micka: (znova natoči in ponudi) Ta je pa hud pijanec - nate! (Nemec že s težavo izpije)

Pionir: Zdaj ima pa dosti. Še tega bo težko nosil. Pustite ga in stran pojdite od njega. - Ali vam umam nekaj vprašati?

Micka: Kaj bi pa rad?

Pionir: Pri vas imate danes ohost in vi ste nevesta?

Micka: Moj ga fanta. Tako je, vidiš, žalostna nevesta.

Pionir: Ali mari še veste?

Micka: Kaj pa?

Pionir: Oh nič, nič - kako sem že hotel reči, ... če ste šele danes prvič pri hiši potem pa ne veste kje ima Miha nahrbtnik?

Micka: Zakaj pa rebiš nahrbtnik?

Pionir: O ne jaz, ... ampak... vaš... vaš dož.

Micka: Nič ne razumem, - ti nekaj skrivaš?

Pionir: Veste, no... veste... Prav nič več ne vem kako naj rečem... Kar pripravite nahrbtnik, vaš nož, ... ženin... mora... v partizane. (Skrivnostno) Mobilizacija je. (Nemcu pade brzoostrelka iz rok, s težavo jo pobira) Nate, tole je za Miha. (Ji stisne skrivaj listek v roko)

Micka: Moj Bog! Ali je res? (Ima solzne oči)

Pionir: Oh, nič ne marajte. Saj ne boste sami. Vsi otroci bomo prišli in vam bomo pomagali pri delu. Jaz znam živino opravljati. Res, no res. Zdaj pa lahko noč, pa ne zamerite. (Zbeži na desno)

9. p r i s e r i

2. Nemec, Micka, 1. Nemec, Miha, Mickinoče, Franc.oče, pozneje Mara.

2. Nemec: (Mu pade znopet brzoostrelka iz rok) Perfluht! (pade na kolena in se težko vzdiguje)

1. Nemec: (pride iz hiše s drugimi, razen Mara) Vas ist mit dir? Ah zo! Torej pri vas ga ni. Ga bomo že dobili. Vse vas bomo prebrakali. Vsi ste banditi. Do tal bomo požgali vas. Ales Eisen.

Mara: (pride iz hiše) Kaj pa to pomeni?

1. Nemec: (Skoči k Mari, jo trdo zagrabi za roko, jezen) Ha, sedaj te imam. Čigava je ta kri? A? - povej!

Mara: (mirno) Belineva. (Mara ima krvav predpasnik)

Miha: (razburjen) Mara!

1. Nemo: Čigava?

Mara: Belineva. Ah, vi ne razumete. Pojdite z menoj. (ga vleče za hišo)

Micka: (prijateno) Miha. V partizane moraš. Mobilizacija je.

Mara: (Mara in Nemo se vrne. Mara nosi belega petelina z napoli odrezane glavo) Njegova, Belineva kri je na mojem predpasniku. (vse kar odleže)

1. Nemo: Parfluhte bande. Vir gen cu hause, kamerad. (je potuhnjeno pobeg na levo)

Miha: (čez nekaj hipov) Mara! Vse si nas rešila. Kje je pravi Belin?

Mara: Dobro je zabit v senu. Slabo mu je. Nekdo mora po partizanskega zdravnika v Radovljico. Micka, sedaj naj se še tebi upravičim. Vašega lepega petelina sem umorila, ko sem zapazila Belinovo kri na predpasniku. Nisem vedela drugače. Sam mi je prišel kot nalašč pod roko.

Micka: Ni vredno govara. Kaj ne Miha?

Miha: Prav je tako. Micka, moja Micka, prvo prošnje imam do tebe in prvo delo ti nalagam: oskubi petelina in speci ga za popotnico.

Micka: (Zalostna vzame petelina in ga odnese v hišo, njen oče za njo. Legel je mrak.)

10. prizor:

Prejšnji. Francelj.

Francelj: Oče, nocoj grem. Vsi mladi gredo. V spodnjem koncu vasi so partizani in novi se še zbirajo. Pri Francu je zdravniška komisija. Kdor je zdrav bo šel z njimi. Zame ni treba zdravniškega pregleda. Oče? Ali greva še domov, da se poslovim od vas in matere? Nasvidenje! (odideta z očetom na desno)

Francelj: (se vrne) Nemcev ne bo več nazaj. Proti Zgoši kolovratita. Eden je več na kolenih, kot na nogah. Dobro ste mu zakurili prekletemu švabu. (odide)

Miha: V hišo grem, da petelina Micko. Teko mi je in ravno danes, no radi Micke. Treba je, da se preje konča pošiganje in morija. Čim več nas bo, preje bomo pognali zveri iz naše zemlje. (Mara) Najboljša prijateljica Mickina si, pogledaj večkrat k njej, ko bo sama. Če bi pa...ne...povej ji še ti, da...da... (teško mu je) sem jo imel nad vse rad. (Gre hitro v hišo)

Micka: (Sama) Sedaj moram poskrbeti za revčka Belina. Ravno prav, da je zdravnik še tu. (odhiti na desno. Luna)

11. prizor:

Oddaljena partizanska pesem. Komandir in partizan.

Komandir: (s partizanom prideta z desne) Tovarish? Si postavil straže?

Partizan: Sem, no pa od Begunj, Zgoše in Zepuš se nam pravzaprav ni treba bati presenečenja, ker imamo tudi tam svoje tovariše, ki mobilizirajo.

Komandir: Naši se tam doli še zbirajo. Si morebiti opazil kaj posebnega?

Partizan: Do sedaj vse v redu. Niti eden ni poskusil, da pobegne iz vasi. Samo k enem smo poslali zdravnika v hišo.

Komandir: Ali je tako bolan, da mora ležati?

Partizan: Karebe, zdrav je kot riba, da malo takih. Samo potuhniti se je hotel. Ko je videl, da smo spregledali, je postal še celo dobre volje. Sedaj pa prepeva. Ingleda, da je pravi tiš.

Komandir: Veselih ljudi nam je treba. Sedaj pa pojdi še malo po vasi. Če ne boš rabil, jaz bom tu.

Partizan: Zdravo! (odide na desno)

12. prizor:

Prejénji. Jože in Anka.

Jože: (z ženo Anko vstopi z leve, z nahrbtnikom na rami) Dober večer gospod partizan!

Anka: (vleče Jožeta za roko) No. Stopi ne bliže! Bog daj, gospod partizan!

Komandir: Noben gospod, samo tovariši smo. To je bilo včasih.

Anka: Slišijo ne gos...ne, tovariš. Saj ne vem kako bi rekla. Tovariš ali si morebiti ti la višji? No. Tak, ki ne včasih nosili zlate zvezde?

Jože: No, Anka! Bom že jaz govoril z

Anka: Ti bedi tiho! Jaz sem začela, bom pa še jaz končala.

Komandir: No nič prepira. Na pravega sta naletela. Res je, jaz danes tu zapovedujem. Kaj bi pa rada?

Jože: Tovariš komandir,

Anka: (ga prekine)...Ali nisem rekla da bom jaz govorila. Tovariš komandir, moj mož je tudi poklican, pa je kar napelal nahrbtnik, da gre z vami. Ampak to vam računam, da on ne more iti, ker je saniš.

Komandir: Jože, ali si slišal kaj pravi žena? Ali si bil že pri Francku na pregledu?

Jože: Ja, ...ja, ...to ne. Saj me Anka do sedaj ni pustila, če pa ona pravi, da nisem za nič, ne pa zares.

Anka: Kaj take neumno čenčlaš! Bom pa ja jaz vedela, saj sem vendar tvoja žena.

Komandir: Tovarišica Anka! Takole bomo stvar uredili. - Peljite svojega možička k zdravniku in mu naštej vse njegove bolezní. Kakor bo on odločil, tako pa bo.

Anka: No vidiš Jože! Saj sem takoj rekla, da se gos..., ne, tovariš partizan pameten gos...gos...ne, komandir. Kar pojdiva. (ga vleče za rokav).

13. prizor:

Prejénji. Partizan.

Partizan: (od desne) Tovariš komandir! Imamo en nejasen slučaj. Mož in žena sta samo pol leta šele poročena. Žena je šele drugi dan v postelji, pravzaprav nima nikogar, da bi ji stregel.

Komandir: Dobro. Ima dva meseca dopusta. Na današnji dan čas dva meseca se mora sam javiti. (Piše v beležnico) Ta listek daj doktorju, da zabeleži v svoj seznam.

Partizan: V redu! (odide)

14. prizor:

Tone in njegova mati.

Mati: Dober večer! Mojega sina sem vam pripeljala kar sama. Veste, ta fant je komaj šakal. Tudi ene stvari nebi vzel s seboj, če bi mu jaz ne opravila skupaj. Jaz že vem kaj je vojaku treba, če gre na vojsko. Veste, moj moš je bil tudi vojak, takoj 14 let je šel, pozneje je bil dvakrat na dopustu, pa vem kaj je vse treba.

Tone: Oh, moja mati!

Mati: Jaz že vem kako in kaj. Tudi tvoji oče je mislil tako tjavendan. Pozneje mi je pisal s fronte, kako mu je prav prišla vsaka stvar, ki sem mu jo otisnila v nahrbtnik.

Komandir: Tako je tovariš! Prav ima tvoja mati. Ko boš par mesecev v naših gozdih se boš z hvalečnostjo spominjal skrbne matere.

Mati: Ne vidiš Tone! (pogleda okoli sebe) Komandir, samo nekaj mi leži še na arcu. Veste, moj moš, Tonetov oče, se nikoli ni več vrnil. Tam nekje v Galiciji leži. (Si obriše solze) Veste, edini moj otrok je. Lepo vas prosim (ji gre na jok), popazite malo nanj, tako je še mlad in brezskrben. (Jokaječ) Razumem in sama pravim, da je prav, da gre. Tudi vi izate mogoče še žive mater, ki doma trepetata za vas.

Komandir: Res je tako, mati, če je niso že Nemci odpeljali v Dachau. Kolikor je v moji moči, jaz bom še gledal za vašega sinca.

Mati: Hvala vam tovariš. Koj mi je lažje pri arcu. Šeliva vam, da bi srečno prastali te grde morije. Dajte mi roke.

Komandir: Prav rad mati. (ji krepke stisne roke) Sin, ki ima tako mater, bo dober partizan.

Mati: Tone, daj mi še enkrat roke. (Tone ji stisne roke in jo poljubi)

Tone: Zdravi ostanite mati! Vsek dan bom mislil na vas. (Mu je hudo)

Mati: Srečno se vrni! Zbogom Tone!

Tone: Zbogom mati! (Tone se ginja obrne stran)

Mati: Kakor Stirinajatega leta (odhaja) Zbogom!!
(Na oder pride nekaj mobilizirancev, vsi imajo nahrbtnike, med njimi tudi Francelj)

15. prizor:

Vsi: (Se pozdravljajo s komandirjem) Zdravo!!

Komandir: Zdravo tovariši!!! Prav, da ste že gotovi. Moš je hladna, ali ste vzeli najpotrebnejše s seboj: dobro obleko, čevlje, odejo? Mogoče bo treba dolgo potovati.

Francelj: Imamo, imamo. - Še eden hiti za nami.

Jože : (prihiti vesel) Tovariš komandir! Res ima žena prav.

Komandir: Kako prav?

Jože: No, tako! Tudi zdravnik pravi da nisem za v partizane, da naj kar doma ostanem.

Anka: (priteče za njim) Vidite, saj sem rekla, da je sanič.

Francelj: Kdo bo pa vedel, če ne ti? Ha..ha.!!!

Vsi: (se smejijo) Ha..ha..ha.!!!

Anka: (v zadregi) No, saj doma vas podela. Bog ve, no, kaj mislite. Bran vas bo di.

Komandir: Saj je vse prav. Kar pri tebi naj ostane.

Anka: Tako je dirjal semkaj, da sem morala za njim. Nisem vedela, ali od veselja da bo pri meni ostal, ali je mislil popihati z vasi.

Jože: Baj ne, Anka! Od tovarišev se moram posloviti. Polnega nahrbtnika pa tudi ne nesem nazaj domov. (odveže nahrbtnik, ter deli pleče, kruh, žganje i.t.d....Anka mu pomaga)

Francelj: Dobro te je pa le zalokila Anka.

Jože: Kako da ne! Saj me ima rada moja Anka. Zdravo tovariši! Srečno se vrnite! (Se poslavlja) No, če ti je prav, pa pojdiva. (Gresta pod roko za oder).

Oba: Zdravo! Zbogom!

16. p r i z o r :

Ostali, pozneje Franc. oče in drugi mobiliziranci.

Francelj: Kar gresta naj, nekdo mora pa tudi biti doma, da bo naše njive zoral in posejal. Samo žene, stari, in dekleta vsega ne bodo mogli.

Fr. oče: (priide od desne) Tukaj modruje, sam bi pa puške doma pustil. Tu je imal, ampak fant, gledaj da boš pazil nanjo. Vojak brez puške je, kakor krojač brez škarij in kvač šivanke.

Komandir: Prav imate oče. To je sedaj naša ljubica, od katere nas more ločiti samo smrt. Z vsakim našim korakom naj nosi smrt okupatorja.

Fr. oče: No pa Zbogom! Francelj, to ti rečem, fant, pamet rabi. Če je žvaba neusmiljen, bodi ti še bolj, če je zviti in zahrbtni, prekosí ga v zvišaji in zahrbtnosti. Zdrav ostani in vrni se srečno, kakor vi voi. Poznam vas, da ne boste sramoto delali naši vasi.

Francelj: (Da očetu reko) Zbogom oče! Nasvidenje v svobodi! (Spremlja očeta do kulle in mu stiska roko.)

Fr. oče: (ga, pokriža) Moj in materin blagoslov naj te spremlja. (odide)

17. p r i z o r :

Prejčnji. Partizan in Mara. Druga dekleta istočasno s njimi.

Partizan: (nastopi) Tovariš komandir; vsi mobiliziranci so tukaj, komisija se je odpravila na pot, ter odnesla ranjenega Belina na varno.

(Mara in dekleta se poslavlja od fantov)

Miha in Micka: (iz hiše. Miha z nahrbtnikom) (Micka s steklenico in kozarcem)

Micka: Za popotnico fantje še en kozareček, da boste dobri tovariši mojemu Mihi. Srečno se vrnite s njim vred domov.

Komandir: Čas je, da odidemo, tovariši. Odhajamo v boj za svobodo in srečno bodočnost. Mnogo težav bo treba prenesti, težka bo borba, a na koncu bo le zmaga naša, ker pravica je na naši strani. Pašizem mora biti uničen. Zato se bore vsi pravi Jugoslovani, z nami so bratje Rusi, z nami so zavezniki. Za slovo zapojte lepo partizansko pesem, da vas bodo slišale vaše matere, očeti, sestre in neveste, da greste z veseljem srcem in smelim pohumom v neizprošno borbo. Smrt fašizmu!

Vsi: Svobodo narodu! (zapojejo partizansko pesem, ob koncu odhajajo)

Miha: (poljubi svojo ženo in odhaja za drugimi, dekleta mahajo za odhajajošimi)